

DE LERAAR ALS PARTNER

Hoe werkt **motivatie**?

**Waarom is de ene leerling gemotiveerd en de andere niet?
Wat staat leraren en leerlingen in de weg om elkaar te vinden
in een leuke leeromgeving?**

MARIANNE MEIRE

PSYCHOLOGIE

De interactie tussen leerling en leraar is de reden waarom sommige jongeren de school haten en andere met plezier leren. Leraren vinden demotivatie vaak een karaktereigenschap. Maar laat kinderen aan het woord en meteen blijkt hoe essentieel de omgeving is. In hun verhalen komen de school en in het bijzonder de leraren altijd terug. Orthopedagoog Luc Stevens en Geert Bors van het Nederlands Instituut voor onderwijs en opvoedingszaken leggen met hulpmiddelen uit de psychologie uit hoe we dit kunnen begrijpen en benutten in de praktijk.

Wat de leerkracht verwacht

Een leerling is geen passieve ontvanger van invloeden maar een actieve deelnemer. Kind en omgevingsfactoren beïnvloeden en veranderen elkaar. Hierin spelen elementen die de ontwikkeling stimuleren (beschermende factoren) en aspecten die het kind remmen (risicofactoren). Beide kunnen elkaar versterken of compenseren. We weten dat kinderen met chronische stress moeilijker leren. Stress verandert de werking van neurotransmitters, onderdrukt de regeneratie van zenuwcellen en reduceert het volume van 2 geheugen-gerelateerde hersengebieden. Het volstaat

eigenlijk al dat een leraar lage verwachtingen heeft van een kind en we hebben een risicofactor. Omgekeerd projecteert een leraar ook onbewust hoge verwachtingen: met warmere reacties, met meer uitdaging, waardering en tijd voor een leerling. Het effect daarvan is groter dan de uitwerking van de verwachtingen die een kind van zichzelf heeft. Dat ouders en leraren zich hierin vooral niet vergissen: kinderen weten hoe leraren over hen denken en gedragen zich ernaar. Zeker kwetsbare kinderen zijn hiervan de dupe en haken af.

Uitgangspunt stuurt inzet

Tweede sleutel voor een goed begrip van het probleem is de leerling en zijn motivatie zelf. Kinderen geven voortdurend signalen over hoe het met hen gaat. Maar waarom reageren ze zo anders op dezelfde situatie? Hiervoor verwijzen Bors en Stevens naar de attributietheorie. Als ons plots iets

overkomt, zoeken we oorzaken in onze omgeving om het gebeurde te begrijpen. Dat beïnvloedt onze gemoedstoestand. Het begrip *locus of control* sluit hierop aan: ligt de controle bij of buiten onszelf? *Origins* zijn mensen die zichzelf als de oorsprong van gebeurtenissen zien, *prawns* geloven dat de omgeving de touwtjes in handen heeft. Een *prawn* kent minder zelfmotivatie dan een *origin*.

Bors en Stevens gebruiken 2 zelfbeeldtheorieën om nog dieper in de kinderharten te kijken. De *entiteittheorie* gelooft dat eigenschappen zoals karakter en intelligentie stabiel zijn, de *groeitheorie* zegt dat ze kneedbaar zijn. Al is intelligentie niet

ze zijn en wat ze nog kunnen leren. Dat heeft een weerslag op de inzet. Een slechte toets is voor een groeibeeldkind een signaal om anders of meer te studeren. Een kind dat gelooft dat zijn entiteit vastligt, verliest na een slechte toets zelfvertrouwen, de inzet neemt af ('het haalt toch niets uit'), de motivatie keldert.

Leerlingen in flow

Een prettig mensbeeld dat hierop aansluit, is de zelfdeterminatietheorie: mensen zijn vanaf hun geboorte bezig zich te ontwikkelen en zoeken voortdurend naar verbintenissen tussen zichzelf en de wereld. Onder dit mensbeeld ligt een fundament

politieagent nodig. Kinderen willen zelf ook orde en rust, en een veilige werkplek. De derde basisbehoefte van elke mens is het uitdagende pad naar meesterschap, schrijven Bors en Stevens. Hoewel het belangrijk is om kinderen op hun niveau aan te spreken, willen ze wel uitgedaagd worden. Zo blijven ze betrokken bij leer-taken. Een kind kan heel intens bezig zijn, alles om zich heen vergeten, ook tijd en vermoeidheid. Deze mentale toestand van concentratie heet *flow*. Een leraar houdt leerlingen in een *flow* op 3 manieren: De eerste: de taak ligt net iets boven de verworven vaardigheden en is niet te moeilijk. De tweede: het doel is duidelijk, kanaliseert de aandacht en structureert vaardigheid en ervaring. En tot slot de derde: een snelle feedback op de voortgang van de activiteit.

Leerlingen voelen na afloop hiervan voldoening die ook toekomst biedt: als je dingen mag doen waar je goed in bent, ben je ook bereid iets te proberen waar je niet zo goed in bent. Het komt erop neer om feedback te geven die oprecht en relevant is en die verwijst naar attributies waaraan het kind iets kan veranderen. Daarom moeten we kinderen voorbij een fixatie op prestaties krijgen en hen sturen naar plezier in het leren en in het eigen groeiproces.

Rekening houden met interesses

Het pedagogisch leiderschap van een leraar ligt in een goede balans tussen het geven van autonomie en het bieden van structuur. Helaas zijn leraren ook onderdeel van een schoolstelsel dat op zich al veel kinderen demotiveert. Volgens Bors en Stevens hebben 2 systeemkenmerken een nadelige invloed op de geestdrift. Kinderen haken af wanneer het aanbod door standaardisaties niet echt aansluit op hun ontwikkelingsstempo en behoeften. Daarnaast is een systeem van vergelijkende beoordeling gebaseerd op de gemiddelde prestaties van leeftijdgenoten voor veel kinderen een ramp. Hieruit spreken immers de verwachtingen van de school over de bekwaamheden. Via attributie kan het zelfbeeld en de zelfkritiek op het eigen kunnen zo negatief worden dat een kind gewoon dichtklapt. In scholen waar leraren zoeken naar een voortdurende afstemming op mogelijkheden en interesses enerzijds en het aanbod van leerstof anderzijds, blijken de leerlingen zich sneller en met minder moeite te ontwikkelen. ■

Leerlingen willen voelen hoe hun leraren vertrouwen hebben in hun capaciteiten en hun vooruitgang. Vertrouwen ervaren ze als respect.

voor iedereen gelijk, vanuit de groei-theorie kunnen we vooruitkomen als we onze inzet vergroten. De keuze tussen beide theorieën levert 2 tegengestelde manieren om met tegenslag, uitdagingen, leersituaties en motivatie om te gaan.

Toetsen om te zien hoe ver je bent

Het gedrag en de reacties van leerlingen wordt dus bepaald door 3 dimensies: *internaliteit* (interne of externe locus of control), *stabiliteit* (eigenschappen zijn stabiel of variabel) en *beheersbaarheid* (wel of niet invloed op oorzaken). Een kind dat gelooft dat het oorzaken beheerst, zal hulp zoeken bij moeilijke taken. Een kind dat niet zo denkt, zal zijn falen wijten aan een gebrek aan aanleg (voor wiskunde bijvoorbeeld) en eerder opgeven. Deze kinderen fixeren zich ook sneller op prestaties, terwijl kinderen met een groeibeeld zich makkelijker het leren tot doel stellen.

Sterker nog: een klas met groeibeeldkinderen geeft minder ordeproblemen, schrijven Bors en Stevens, omdat leerlingen en leraar aan dezelfde kant staan. Een toets is voor hen een middel om te testen hoe ver

van 3 basisbehoeften: *relatie* (de behoefte deel uit te maken van een groep), *autonomie* (handelingsvrijheid in onze interactie met de omgeving), en *competentie* (de behoefte ons bekwaam te voelen).

Wat kunnen leraren hieruit leren? De eerste basisbehoefte wijst op de behoefte aan verbondenheid. Kinderen willen voelen hoe hun leraren vertrouwen hebben in hun capaciteiten en hun vooruitgang. Vertrouwen ervaren zij als respect. Het zijn uiteindelijk fulltimepartners in een leerproces. Kinderen geven aan dat ze ook behoefte hebben aan gesprekken over niet-schoolse zaken. Het maakt dat ze zich ernstig genomen weten. Een leraar die zichzelf vanuit authenticiteit toont, nodigt zijn leerlingen als het ware uit om zich met hem en zijn leerstof te verbinden. Kinderen merken trouwens snel wanneer een leraar zijn job niet leuk vindt.

Geen fixatie op prestaties

Autonomie is een natuurlijke behoefte en zelfbepaling is essentieel voor ons welbevinden. Op school betekent de erkenning van deze behoefte dat de aangeboren en natuurlijke motivatie van kinderen om zich te ontwikkelen wordt gerespecteerd. De motivatie van leerlingen daalt wanneer ze voelen dat alles hen alleen maar wordt opgelegd, maar ook als een leraar te veel nadruk legt op negatieve kritiek en richtlijnen. Een betrokken klas heeft geen

Een slechte proef is voor een jongere met een groeibeeld een signaal om meer te studeren. Wie gelooft dat zijn capaciteiten vastliggen, verliest bij slechte punten zelfvertrouwen en inzet.